

Ontvangst provinciale en gedeputeerde staten van Drenthe

8 juni 2005

Voorzitter: mr. Y.E.M.A. Timmerman Buck, Voorzitter van de Eerste Kamer

Inleiding door prof. dr. ir. R. Rabbinge, senator PvdA, over "**Toekomst regionaal beleid**", met daarin **de Langman gelden, de Nota Ruimte en vitaal platteland**.

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): Voorzitter. In de eerste plaats is de vraag aan de orde waarom het van belang is om over regionaal beleid te spreken. Dat is nodig omdat er in de omgeving nogal wat verandert. Het is bekend dat er in Europa het een en ander gaande is. Het groter worden van Europa maakt het steeds meer noodzakelijk om na te gaan hoe aan dat beleid vorm en inhoud gegeven moet worden op de wat lagere niveaus. Wij praten vaak over het Europa van de regio's. Dat heeft tot gevolg dat er behoefte aan is om dat regionale beleid te voeren en om op dat niveau meer mogelijkheden te creëren. In dit verband noem ik de indeling van Europa volgens de NUTS (de nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek). Het meest wordt gesproken over het zogenoemde NUTS 2-niveau, de regio's. Daar worden verantwoordelijkheden aan overgedragen en uitvoeringsmaatregelen neergelegd. In Nederland gaat het bij NUTS 2 om de landsdelen. De drie noordelijke provincies vormen landsdeel Noord. Dat is een landsdeel volgens NUTS 2, een samenhangende eenheid die op Europees niveau telt. Er bestaat behoefte om dat meer vorm en inhoud te geven, zoals ook in andere delen van Europa gebeurt en in toenemende mate zal plaatsvinden.

Een tweede reden om meer over regionaal beleid te spreken, is dat het ook nationaal de wens is om steeds meer verantwoordelijkheden te decentraliseren. Nu is dat op het ogenblik vaak meer een lippendienst dan dat het in werkelijkheid gebeurt, maar de goede bedoelingen zijn er al. Dat heeft tot gevolg dat onderzocht moet worden hoe dat vorm en inhoud kan krijgen. Dan kan het gaan om maatregelen op milieugebied, op ruimtelijk gebied en op andere terreinen. Onlangs is in de Eerste Kamer een integraal debat gevoerd over het ruimtelijk beleid, het milieubeleid, het economisch beleid en het landbouwbeleid om de samenhang tussen die beleidsvelden beter tot uiting te laten komen en om na te gaan op welke wijze een aantal aspecten op regionaal niveau tot uitvoering gebracht kunnen worden.

Hiermee heb ik de omgevingsfactoren genoemd die maken dat er toekomst is voor het regionaal beleid. Geldt dit op alle gebieden? Waarschijnlijk niet. Zeer zeker niet als het gaat over veiligheidsbeleid of sociaal beleid of het onderwijsbeleid. Wel geldt het op economisch gebied en op ruimtelijk gebied. Daar zal ik nu nader op ingaan, omdat juist op ruimtelijk gebied de NUTS 2-eenheden tellen. Dat betreft onder andere de uitvoeringsmaatregelen van het gemeenschappelijk

landbouwbeleid, het plattelandsbeleid dat wij willen voeren op Europees niveau. Het is zaak om daar aandacht aan te besteden.

Een en ander betekent dat er binnen zo'n regio samenhang moet zijn. Noord-Nederland is daar al behoorlijk in geslaagd. SNN is een voorbeeld van het gezamenlijk willen en kunnen opereren. Dat is van groot belang, want dan is het gemakkelijker om in Brussel aan de deur te kloppen. Je kunt dan wat sneller acteren. Noord-Nederland heeft op ruimtelijk en economisch gebied een voortrekkersrol willen en kunnen spelen. Op ruimtelijk gebied noem ik de nota "Kracht door kiezen, kiezen voor Kracht" die de drie provincies bij de collegeonderhandelingen hebben gebruikt. Dat houdt in dat men onderzoekt wat op ruimtelijk gebied de sterke kanten van de provincies zijn en hoe men daar meer vorm en inhoud aan kan geven. Dat was van belang omdat er in Noord-Nederland gekozen is voor een aantal ordenende principes. Onder andere het ordenende principe van de mal en de contramal is alom bekend. Dat houdt in: niet overal alles willen doen, maar het concentreren van het wonen en werken in een aantal gebieden (de mal) waardoor men ruimte laat en rust schept en mogelijkheden creëert juist op het platteland (de contramal). Dat is de karakteristiek die in Noord-Nederland, nu ook in de statenprogramma's, wordt geaccepteerd. Dit zou ook zijn vertaling moeten vinden in de uitvoering van de Nota Ruimte. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de provinciale overheden. Zij moeten wat dat betreft ook gezamenlijk optrekken.

Aan het ordenende principe van de mal en de contramal uit "Kracht door kiezen, kiezen voor Kracht" is het water toegevoegd. Dat heeft tot gevolg dat het water in de hogere gebieden, bijvoorbeeld het Drentse plateau, niet direct moet worden afgevoerd, maar dat gewerkt wordt aan het herstellen van beekstromen. Bijvoorbeeld in Friesland blijft een aantal gebieden alleen droog als men eindeloos blijft pompen. Ook daar zou men kunnen bekijken of het water als ordenend principe gehanteerd kan worden. Het water kan op andere gebieden gebruikt worden. Dat kan onder andere van belang zijn voor het toerisme.

Het is jammer dat de provinciale overheden er nog onvoldoende in slagen om de gezamenlijke opvattingen in de nota "Kracht door kiezen, kiezen voor Kracht" in Den Haag wat meer bekendheid te geven. Het zou mooi zijn als men in Den Haag ziet dat Noord-Nederland een voorbeeldfunctie kan hebben.

Op economisch gebied is er ook het een en ander gaande. Ik noem het Kompas van het Noorden dat door de gezamenlijke provincies is uitgebracht. Nu is men in de fase van Kompas 2. Er is nogal wat gestrubbeld over de nota van mevrouw Van Gennip "Met Pieken in de Delta", waarin wordt geconcludeerd dat er alleen sprake is van pieken in de Randstad. Dat is natuurlijk niet het geval. Ook op veel andere plekken zijn er pieken. Die pieken zijn ook zichtbaar, als je ze maar wilt zien. In Noord-Nederland heeft een paradigmawisseling plaatsgevonden van een achterstandsbeleid naar een beleid dat vooral gericht is op de sterke punten die als trekkers van de economie zouden kunnen functioneren. Dan is het van belang om te weten waar die krachten zitten. Die paradigmawisseling van achterstandsgebieden naar sterke gebieden en een tweede paradigmawisseling van niet generiek naar selectief zouden in Kompas 2 veel meer tot uitdrukking moeten komen. Dan moet men nagaan waar men zich op wil richten. Op 28 juni zal er over Kompas 2 overleg zijn met de regering. De noordelijke provincies hebben onderzocht of er Schumpeteriaanse clusters zijn. Daaruit is naar voren

gekomen dat er verschillende clusters zijn waarbij Noord-Nederland nationaal en internationaal een belangrijke rol speelt. Een van die clusters betreft de gas- en energiesector, de NAM. Een cluster betreft zorg, wonen en toerisme. Een cluster betreft water, landgebruik en biomassa. Die clusters, die samenhang vertonen, waar sprake is van synergie, zouden de noordelijke provincies veel meer willen benutten. In Kompas 2 heeft men gekozen voor drie nationale en internationale speerpunten, ook wel genoemd Pieken in de Delta. Daarnaast heeft men gekozen voor zeven regionale speerpunten. Dat vind ik wat veel. Die zouden geclusterd moeten worden om de kracht van de provincies beter tot uitdrukking te laten komen. Het is in ieder geval een goede zaak dat de provincies daar gezamenlijk aan werken en dat men die keuzes durft te maken. Afgelopen maandagavond was ik bij een bijeenkomst met een aantal stakeholders in Noord-Nederland. Daarbij viel op dat die notie wordt bevestigd. Drenthe speelt een belangrijke rol, omdat een aantal Drentse bedrijven internationaal, zelfs mondiaal, een bijzonder belangrijke positie innemen. Dat wordt eigenlijk nauwelijks opgemerkt. Het gaat erom dat Drenthe minder bescheiden wordt. De provincie moet laten zien dat zij iets te bieden heeft en dat zij, juist door de keuzes die gemaakt worden, kan bijdragen aan een ruimtelijk en economisch regionaal beleid. Dan moeten de landelijke overheden dat faciliteren.

De rol van de Eerste Kamer hierin is heel bescheiden. Wij kunnen er alleen maar op informele wijze -- en niet via onze wetgevende taak -- voor zorgen dat zaken die de provincie naar voren brengt meer bekendheid krijgen. Een lid van de Tweede Kamer is voor een bewindspersoon vaak veel bedreigender dan een lid van de Eerste Kamer. Daarom zeg ik tegen de provincie: maak gebruik van de leden van de Eerste Kamer. Daar wordt naar geluisterd, want zij handelen niet uit eigen belang. Zij handelen omdat zij ervan overtuigd zijn, met het gezag van kennis en inzichten, dat zij dat kunnen overdragen aan de landelijke overheden. Daarmee kunnen zij de provincie helpen met het agenderen van de punten waar ik over gesproken heb.

De **Voorzitter**: Hartelijk dank, mijnheer Rabbinge. Ik stel voor om de discussie hierover te openen. De boodschap is dat Drenthe buitengewoon veel te bieden heeft, maar iets te bescheiden is en dat de Eerste Kamer wil functioneren als een kanaal om de boodschap over te brengen aan het kabinet.

De heer **Looman** (vice-voorzitter provinciale staten, PvdA-fractie): Voorzitter. Mij viel in het verhaal van de heer Rabbinge op dat hij een groot aantal complimenten uitdeelt aan het Noorden. Hij zegt dat wij op ruimtelijk gebied voortreffelijk bezig zijn. Op economisch gebied is hij iets terughoudender. In zijn ogen maken de noordelijke provincies op een aantal fronten geen keuzes. Hij vindt dat de aandacht te zeer verdeeld is. Zou hij kunnen aangeven waar dat aan ligt? Heeft het er wellicht iets mee te maken dat de drie noordelijke provincies gezamenlijk een beleid voor het Noorden des lands moeten uitdragen?

De heer **Idema** (PvdA-statenlid): Mijn vraag betreft de achterstanden. De PvdA-fractie vindt dat de achterstanden in Drenthe moeten worden weggewerkt. Vorige week stond er een stuk in de krant over achterstanden. Daarin stond dat het gepraat over achterstanden wel leuk is, maar dat het niet

verstandig is de achterstandsituatie te versterken omdat dit alleen maar tot verzwakking van de positie van de provincie leidt. Ik snap het niet meer.

De heer **Sluiter** (D66-statenlid): Ik ben benieuwd naar de visie van de heer Rabbinge op het gewenste toekomstperspectief in de noordelijke samenwerking. Op wat voor termijn moet er iets gebeuren? Wat zou een verstandige koers zijn?

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): De heer Looman had een vraag over de keuzes die de provincie moet maken. Voor het antwoord daarop verwijs ik naar Kompas 2 en mijn verhaal over de paradigmawisseling en de Schumpeteriaanse clusters. Op bladzijde 8 van die nota staat iets over multisensorensystemen administratieve dataverwerking. Daarbij ligt de kracht niet in de hardware, maar in de software. Die software kan ook benut worden op heel onverwachte plekken. Ook dat is een Schumpeteriaans cluster. Hetzelfde geldt op het gebied van chemie, biomassa en energie. Ook daar liggen mogelijkheden. Eigenlijk moet Noord-Nederland onderzoeken of het weer de stapelplaats kan worden, maar dan op het gebied van gas. Engeland heeft enorme gasvoorraden, maar is toch al netto-importeur van gas. Voor Europa geldt dat binnen tien jaar. Op het moment dat wij dat weten te stabiliseren en niet afhankelijk worden van bijvoorbeeld de gasimporten uit Rusland, moeten wij een buffer creëren. Wat dat betreft kan Noord-Nederland als stapelplaats functioneren, net zoals indertijd het Botlekgebied voor olie en ertsen. Ook voor gas zou de ondergrond benut kunnen worden. Als dat geclusterd wordt met chemie en andere energetische activiteiten op het gebied van biomassa, levert dat resultaat op. Ook voor het cluster wonen, zorg, recreatie en kennisoverdracht geldt dat de karakteristieken van Noord-Nederland anders zijn dan die van andere delen van Nederland. Hetzelfde geldt voor het cluster water, milieu, landschap, zuivel en zetmeel. Het gaat erom meerwaarde te creëren uit de samenhang tussen die clusters.

In Kompas worden drie pieken geïdentificeerd en vervolgens nog zeven regionale speerpunten. Dat is te gedetailleerd. Uit de nota komen heel wat projectjes, programma's en thema's naar voren. Ieder wil zijn kaarsje zien branden. Dat heeft tot gevolg dat de provincies niet meer onderscheidend zijn, terwijl zij wel onderscheidend waren. Die detaillering is een gevolg van de vraag om meer concretisering in plaats van abstrahering. Dat mondt uit in een waslijst van onsamenhangende projectjes. Dat is het ontcrachten van de kracht van Noord-Nederland. Dat is jammer en onverstandig. Ik noem dit "the fallacy of misplaced concreteness", de valsheid van de misplaatste concreetheid. Het werkt niet. Daarom beveel ik aan om terughoudend te zijn bij het maken van keuzes. Wel bij wijze van voorbeeld iets noemen, maar geen waslijst maken. Men moet accepteren dat men een aantal dingen kan illustreren aan de hand van een voorbeeld. Wanneer het gaat over kennisoverdracht over de landbouw zou de ZPC in Noord-Nederland, waar 40% van de pootaardappelen van de wereld vandaan komt, als voorbeeld genoemd kunnen worden.

De heer Idema vroeg of ik vind dat de noordelijke provincies achterstand moeten koesteren. Dat vind ik zeker niet. Achterstanden moeten weggewerkt worden. Moet dat door te duwen of door te trekken? Er wordt nu meer geopteerd voor het trekken door sterke punten te benutten en te vergroten. Dat laat onverlet dat er op sociaal beleid natuurlijk niets ingeleverd mag worden.

Op de vraag wat het toekomstperspectief voor Noord-Nederland is, moet ik niet het antwoord geven. Daar zijn provinciale staten zelf verantwoordelijk voor. Mijn advies is dat de drie noordelijke provincies nog meer moeten samenwerken. Dat kan zeer profijtelijk zijn. Het lijkt mij bijzonder verstandig. Ik denk aan gecombineerde statenvergaderingen. Een andere mogelijkheid is naar buiten toe te functioneren als gezamenlijke staten van Noord-Nederland, maar wel met drie provinciehuizen. Hoewel het dan misschien gaat lijken op een bewegend circus. Ik ga daar echter niet over.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de opmerking over gecombineerde statenvergaderingen tot enig rumoer leidt.

De heer **Pastoor** (lid CDA-fractie Eerste Kamer): Ik heb een vraag aan de staten. Wanneer wij het hebben over Europese gelden komt steeds ter sprake hoe wij zoveel mogelijk geld uit Brussel naar ons toe kunnen halen. Vorige week verscheen het bericht dat Drenthe miljoenen moet terugbetalen aan Europa. Daarin stond dat de provincie van oordeel was dat er te veel terug moest worden betaald en dat de provincie een procedure wil aanspannen. Hoe komt het dat er van die miljoenen zo veel geld terug moet? Is hier sprake van een te grote bescheidenheid van het provinciaal bestuur? Is het een kwestie van overvragen van het provinciaal bestuur? Of is het, onverhoopt, een onzorgvuldigheid van het provinciaal bestuur bij het indienen van de aanvraag? Is men wellicht niet binnen de normen gebleven of heeft men de argumentatie niet goed naar voren gebracht?

De heer **Schaap** (lid college van gedeputeerde staten): Van tijd tot tijd doet de Europese Commissie onderzoek naar de besteding van het Brusselse geld aan verschillende projecten. Dat onderzoek heeft ertoe geleid dat over de periode 1996-1999 een bedrag terug moet. De reden daarvoor is in de meeste gevallen dat de indieners van de projecten zich niet exact gehouden hebben aan de Brusselse regels. Dat kan heel gedetailleerd zijn. Het kan bijvoorbeeld gaan om zaken die te maken hebben met de aanbestedingsprocedure. Ik weet dat bijvoorbeeld de gemeente Coevorden een onderhandse aanbesteding heeft gedaan voor een bedrijventerrein. Dat hoeft je maar één keer te doen en dan weet je dat het in Brussel een keer misgaat. Het kunnen ook heel gedetailleerde problemen zijn die in regelgeving voorkomen, waardoor Brussel op een bepaald moment aan de bel trekt. Grosso modo wordt er rekening mee gehouden dat dit soort problemen ontstaat. Dus er wordt ook voor gereserveerd. Wij verwachten dat de gelden die terug moeten uit de reserves kunnen worden betaald. Dus het valt mee.

De heer **Huizing** (PvdA-statenlid): De boodschap in het verhaal van de heer Rabbinge is dat de provincies in het Noorden de aandachtsvelden niet te ruim moeten spreiden. Nu kennen wij in het Noorden van het land vijf economische kernzones en vier prioritaire steden. Laatstelijk heb ik een rapport gelezen waarin de vraag naar voren kwam of het wel verstandig is om gelden in te zetten voor gebieden met achterstanden. Aanbevolen werd om het beleid meer te concentreren op één gebied. In dat verband werd de stad Groningen met name genoemd. Wat vindt de heer Rabbinge van het idee om te komen tot vijf economische kernzones en vier prioritaire steden?

Mevrouw **Westerkamp-Exoo** (CDA-statenlid): De heer Rabbinge was behoorlijk kritisch ten opzichte van de houding van de provincie Drenthe. Hij vindt dat wij te weinig bekendheid geven aan ons beleid en dat wij te bescheiden zijn. Kan hij dat expliciet toelichten en kan hij ons een spiegel voorhouden als het gaat om ons gedrag?

De heer **Hoekzema** (lid VVD-fractie Eerste Kamer): Als oud-Groninger en oud-Drent interesseert het mij hoe de staten van Drenthe staan tegenover het spannende proces rondom de Zuiderzeelijn. Dit voorbeeld is voorwaardenscheppend voor regionaal beleid. Het onderwerp is momenteel aan de orde in de Tweede Kamer. Wij kennen ook de Hanzelijn waar druk over gesproken wordt. Die wordt verbeterd. Er komt een 200-kilometerlijn die door Drenthe loopt. Hoe staat de provincie Drenthe tegenover het proces met betrekking tot de Zuiderzeelijn?

De heer **Zomer** (CDA-statenlid): Wij hebben de uitdaging om een snelle verbinding via de polders naar Groningen te krijgen aanvaard. Wij willen daar het gevraagde geld voor beschikbaar stellen. De laatste jaren zijn er ontwikkelingen die wij hierbij moeten meenemen. Ik verwijs naar het rapport van de commissie-Duivesteijn. Er zijn nu geluiden dat de Zuiderzeelijn wellicht niet doorgaat. Als CDA-statenlid vind ik dat wij, gegeven dat feit, dan maar volop moeten gaan voor de Hanzelijn of Hanze-pluslijn. Als Zuid-Drent zeg ik er nog bij: misschien wordt Zuid-Drenthe er ook wat beter van. Het hele verhaal van de Zuiderzeelijn concentreerde zich vooral op het Oosten van Friesland en Groningen.

Mevrouw **Westerkamp-Exoo** (CDA-statenlid): De Zuiderzeelijn is belangrijk voor het Noorden. Wij willen met zijn allen dat het Noorden vooruitgang boekt. Dan is het niet verstandig om alleen te kiezen voor de Hanze-pluslijn. Wij moeten kiezen voor zowel de Zuiderzeelijn als de hanze-pluslijn. Het is heel belangrijk dat het Noorden daar echt voor gaat. Wij moeten vooruitgang boeken en geen achterstand oplopen. Wij moeten niet alleen kijken naar wat wij nu nodig hebben. Regeren is vooruitzien. Wij moeten naar de toekomst kijken. Ik vind dat daar ook in geïnvesteerd moet worden. Dan moeten wij over de grenzen heen kijken, want eigenlijk is het een Europees project. In Europees verband moeten wij nagaan welke lijn wij nodig hebben naar de Hanzeregio en verder naar het Noorden. Ik vind dat wij hiermee in Nederland heel kneuterig omgaan.

De heer **Looman** (vice-voorzitter provinciale staten, PvdA-fractie): De heer Rabbinge zei in zijn inleiding dat de Eerste Kamer soms verweten wordt akkoord te gaan met wetgeving die niet volmaakt is. Dat geldt in wezen ook voor de Zuiderzeelijn. Er is een traject ingezet voor de Zuiderzeelijn tussen Den Haag en het Noorden. Recentelijk is provinciale staten van Drenthe een bestuursovereenkomst voorgelegd waarin wij afspraken zouden maken hoe wij met elkaar verder zouden gaan. De drie noordelijke provinciale staten wilden daarmee verdergaan. In Den Haag stagneert dat proces. Mijn lijn is dat wij ons aan de eerder gemaakte afspraken moeten houden. Wij zitten als het ware in een rijdende trein, maar er worden nu obstakels opgeworpen. Ik sta nu voor een dilemma. De uitkomst zou kunnen zijn dat variant 1 helemaal niet doorgaat en dat wij vervolgens met lege handen staan. Het is

dus zaak ons te heroriënteren. Dat ligt er niet aan dat wij ons niet aan de afspraken met het Noorden houden, waarbij de Zuiderzeelijn onder bepaalde voorwaarden als primaire oplossing wordt gezien. Die trein rijdt echter niet meer. Althans, de trein heeft vertraging. Er worden obstructies opgeworpen. Een heroriëntatie is dus noodzakelijk. Hiermee wil ik niet zeggen dat wij meteen terug moeten vallen op de vierde variant van die optie. Daar moeten wij in alle rust naar kijken.

De heer **De Jong** (statenlid, Fractie De Jong): Nu ik in de gelegenheid ben met leden van de Eerste Kamer te spreken, zou ik een verzoek willen doen aan de leden van deze Kamer om vooral te lobbyen voor een nationaal referendum over de snelle verbinding naar het Noorden. Na het laatstelijk gehouden referendum heb ik begrepen dat het voor politici naar meer smaakt. Elke politicus zegt dat het een triomf is voor de democratie. Politici waren zelfs blij met het verlies dat zij gehaald hadden. Dat vind ik een onvoorstelbaar feest voor de burger. Tegen die achtergrond roep ik de leden van de Eerste Kamer op bij de Tweede Kamer te lobbyen voor een nationaal referendum over een snelle verbinding naar het Noorden. Ik denk dat heel veel mensen dat echt willen. Ik heb namelijk op het Internet gelezen dat de maidenspeech van mevrouw Timmerman Buck ging over het dichten van de kloof tussen burger en politiek. Ik heb gelezen dat zij het daar recentelijk ook weer over had in een speech naar aanleiding van wat er gebeurde met het referendum. Ik denk dat hier een schone taak ligt voor de Eerste Kamer.

De heer **Walsma** (lid CDA-fractie Eerste Kamer): Al jaren wordt over de Zuiderzeelijn gesproken. Ook in mijn tijd hebben wij er zeer veel aandacht aan besteed. Ik ben blij dat is opgemerkt dat het niet alleen een kwestie is van het Noorden ten opzichte van het Westen van het land. Wij hebben er indertijd zeer intensief over gesproken met Duitsland in het kader van de Neue Hanse Interregio. Die dimensie mis ik vandaag de dag veel te veel in de discussie over de Zuiderzeelijn. Het is niet een kwestie van aansluiting van het Noorden op het Westen, maar ook van het Noorden in de richting van Bremen-Hamburg. Ik weet ook dat er vroeger wat moeilijkheden waren met Duitsland, maar dat men er veel ontvankelijker voor is om de lijn ook in die richting te realiseren. Ik vind dat die kracht ingebracht zou moeten worden, want het is wel van grote betekenis om een goede ontsluiting vanuit het Noorden naar twee kanten toe te hebben.

De heer **Kuiper** (GroenLinks-statenlid): Wij hebben op het langdurige dossier over de Zuiderzeelijn steeds het standpunt ingenomen dat de twee snelste varianten veel te duur, veel te milieuonvriendelijk, veel te energielurpend zijn in verhouding tot datgene wat bereikt wordt, een betere verbinding tussen het Noorden en het Westen. Het lijkt er nu op dat de Tweede Kamer het kind met het badwater wil weggooien door ervoor te kiezen de verbinding te schrappen. De Zuiderzeelijn zou gebaat zijn bij een fijnmaziger railnet tussen Groningen en Amsterdam. Dat zou een uitstekende oplossing zijn, ook voor het personenvervoer. Het heeft ook positieve effecten op het goederenvervoer, omdat het traject ervoor geschikt is. De 2,73 mld. die bedoeld was als investering voor deze lijn zal dan ook niet geschrapt moeten worden om een betere railverbinding met het Noorden tot stand te brengen.

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): De heer Huizing stelde een vraag over de keuze van de noordelijke provincies voor vijf kernzones en vier prioritaire steden. Het lijkt mij beter als de provincies verder versmallen en extremere keuzes doen. Je zou het kunnen vergelijken met het professionele voetbal, met een eerste divisie en een eredivisie. De keuze die al gemaakt is, zou gedefinieerd kunnen worden als de eerste divisie. Nu moet de eredivisie nog gekozen worden. Dat zou Groningen kunnen zijn. Het lijkt mij niet onverstandig om daar eens over na te denken.

Voorts is gevraagd naar mijn typering van de provincie Drenthe als bescheiden. Naar mijn mening wordt de kracht die in Drenthe op heel veel plekken aanwezig is, niet zichtbaar gemaakt. Ik heb een landbouwachtergrond. Ik vond het altijd prachtig om te zien dat de grote coöperatie in het Noorden, de ACM -- nu Agrifirm -- een Drentse coöperatie was. Dat geldt ook voor de DOMO. Het coöperatieve bedrijfsleven ontwikkelde zich in Groningen, Friesland en Drenthe. De Groningers en de Friezen gaven het geld uit en de Drenten spaarden. Dat had tot gevolg dat Drenthe op een goed moment met de ACM leidend werd. Univé is van oorsprong een Drents bedrijf. Nu is het de op een na grootste autoverzekeraar van Nederland. Op het gebied van energie kan ik RENDO noemen, een bedrijf dat nog steeds de wensen en de klachten van de consument serieus neemt. Ik noem ook de Gasunie en de NAM die in Drenthe een belangrijke rol spelen. Dit zijn voorbeelden van de kracht van Drenthe. Nu kun je kiezen voor rust, voor het zogenoemde "Drentenieren". Dat is ook prima, maar het is niet onaantrekkelijk om die andere zaken naar voren te halen. De grootste kaasfabriek van de wereld staat in Hoogeveen. Fantastisch ontwikkeld, met een prachtig automatiseringssysteem. Dat zijn toch zaken waar Drenthe trots op mag zijn.

Dan de Zuiderzeelijn. In het Noorden en het Oosten doet men vaak net alsof alles in de Randstad gebeurt. Daar moet men eens van af. Het heet niet voor niets Randstad. Dat is de rand, de periferie. Je bevindt je in het Oosten en in het Noorden van Nederland natuurlijk veel meer in de kern van Europa dan in de Randstad. Dus het is een beetje zielig in die Randstad. Men moet zich realiseren dat men in het Oosten en het Noorden in de kern zit van de economische zone die bepalend is voor de welvaart in Europa. Mijn advies is: kijk niet altijd naar het Westen, maar laat zien dat je het centrum bent. Dan is het welbegrepen eigenbelang om daar een lijntje naar toe te trekken.

De **Voorzitter**: De heer Rabbinge zou een goede ambassadeur voor Drenthe zijn.

De heer **Rosenthal** (lid VVD-fractie Eerste Kamer): Wij hadden hier een tijdje terug de staten van Zuid-Holland op bezoek. Toen hebben wij ook gesproken over de ruimtelijke kanten van Nederland. Daar kwam een heel ander beeld naar voren dan vandaag. Een hooggeleerde collega van de heer Rabbinge had het toen over het feit dat wij niet meer over de Randstad, maar over de "Bandstad" moesten praten, over de sterke corridors door Nederland heen die de kern van onze economische groei zullen vertegenwoordigen voor de komende jaren. Ik moet zeggen dat ik daar weinig zag van de stroken in de richting van het Noorden. Ik zag lijnen vanuit Amsterdam naar het Oosten en naar het Zuiden. Dus ik heb mijn vraagtekens bij het verhaal van de heer Rabbinge. Hoe wil hij dat oplossen?

De heer **Noten** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): Dat probleem heb je als je niet verder kijkt dan de grens. Als je niet verder kijkt dan de grens, denk je dat in de Randstad belangrijke economische activiteiten plaatsvinden. Dat is natuurlijk ook zo vanuit een Hollands perspectief. Maar op het moment dat je over die grens kijkt, wordt de regio Aken voor Limburg beduidend interessanter dan de regio Eindhoven. Als je vanuit het Oosten over de grens kijkt, heb je een volstrekt ander perspectief dan het Amsterdamse, waar eigenlijk wat industriële activiteiten betreft niet zo gek veel te halen valt. Hier is de vraag aan de orde: hoe plaats je je regio ten opzichte van de andere regio's? Laat je je daarin hinderen door toevallige grenzen, die wij nog een tijdje houden gegeven het referendum dat heeft plaatsgevonden, of probeer je juist verbindingen te leggen over de grenzen heen?

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): Dat is precies wat ik wilde benadrukken. De heer Rostenthal heeft natuurlijk gelijk als je kiest voor de benadering vanuit banden, bijvoorbeeld langs het Zuiden richting Frankfurt. Dat geldt wat minder voor de verbinding met Parijs, want Parijs beweegt zich in feite ook in de periferie. Parijs ligt helemaal buiten die zone. Dat is ook de reden waarom Parijs voorstander was voor een snelle aanleg van de HSL, juist om verbinding te houden met Frankfurt en met het Noorden. Ik ben het met de heer Rosenthal eens dat er maar een dun bandje is met het Noorden, maar je moet wel kijken naar het type activiteiten dat plaatsvindt. Op het moment dat je het over energie hebt, heb je het over heel iets anders dan bijvoorbeeld de grote bevolkingsenclaves. Het gaat om de economische ontwikkelingen.

De heer **Rosenthal** (lid VVD-fractie Eerste Kamer): In die bijeenkomst met Zuid-Holland werden de corridors geschetst die doorlopen ver buiten Nederland naar het zuiden en naar het oosten. Ik zag daarin echter niet direct toegevoegde waarde voor Nederland. Dat baart mij zorgen vanuit het perspectief dat de heer Rabbinge schetst.

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): Op het moment dat je het hebt over corridors, gaat het over een ruimtelijk model. Dat ene ruimtelijke model is van toepassing op het moment dat je naar de delta Frankfurt, de Randstad en Brussel kijkt. Dat is de Vlaamse ruit, een groot gebied waar wij gemakkelijk onze groenten en dergelijke kunnen afzetten. Wij kunnen onze agrarische producten afzetten omdat wij zo'n groot stedelijk gebied hebben. Vanuit Emmen ben je binnen een uur in dat grote stedelijke gebied. Ik vind dat wij daarvan gebruik moeten maken en dat wij daarop in moeten zetten. Mijn benadering is dat je in het Oosten en Noorden van het land dichtbij het centrum zit om producten te vervoeren dan in de dichtbevolkte Randstad.

De heer **Harleman** (GroenLinks-statenlid): Ik wil graag met de inleider meegaan dat wij ons als regio zelfbewuster moeten opstellen. Dus ik snap best dat de mensen uit de Randstad snel naar het noorden willen. Daar willen wij aan meewerken. Ik wijs erop dat de Gouden Eeuw niet zou zijn ontstaan als er geen turf uit Drenthe was gekomen. Zo is ook de economie sinds de jaren zestig gestimuleerd door de gasopbrengsten uit het Noorden. Nu willen wij als regio van de rijksoverheid iets van ons geld terugzien. De Tweede Kamer en de Eerste Kamer zijn daartoe wel bereid, maar dan

moeten de regio wel met goede plannen komen. Bovendien hangen daar allerlei regels aan, zoals EG-regels. Dat maakt het heel lastig. Stel dat het gaat om drie geldstromen. Dan gelden allemaal aparte regels. Ik wil graag met de Eerste Kamer afspreken dat zij zich sterk maakt om een deel van de regels van de rijksoverheid en van de Europese Unie te verminderen, zodat wij een groter deel van ons geld zelf mogen houden en wij zelfbewust en slagvaardig onze eigen regio kunnen opbouwen.

De heer **Rabbinge** (lid PvdA-fractie Eerste Kamer): Ik ga niet over het geld, dus daar kan ik niet veel over zeggen. Ik ben het wel met u eens dat zelfbewustzijn van belang is. Anders dan andere provincies, heeft Drenthe nooit een feodaal systeem gekend; in Drenthe had je de eigengeërfde boeren. Ik ben daarvan zelf een voorbeeld. Dit zijn doorgaans zelfbewuste en sociaal-liberaal georiënteerde lieden. Dat verklaart ook de kracht van de ACM en van de andere innovaties die hebben plaatsgevonden. De energiehuishouding van Nederland is inderdaad altijd voor een belangrijk deel door Drenthe bepaald geweest; eerst door de turf, en nu door het gas en de olie. Door de industriële activiteiten daarop te enten, kan van die positie worden geprofiteerd. Drenthe moet de kansen grijpen die er op dit gebied liggen.

De heer **Pastoor** (lid CDA-fractie Eerste Kamer): De heer De Jong van Fractie De Jong heeft ons gevraagd om te bevorderen dat er een landelijk referendum over de Zuiderzeelijn wordt gehouden. Welnu, ik ben geneigd die vraag bij de heer De Jong terug te leggen. Het is de vraag of een zaak die vooral regionale betekenis heeft, onderwerp moet zijn van een landelijk referendum en of het de taak is van de nationale volksvertegenwoordiging om daar iets aan te doen. Ligt het niet meer in de rede dat de heer De Jong, als lid van een vertegenwoordigend orgaan, dit zelf oppakt? De provincie heeft immers de mogelijkheid om een referendum te houden, samen met andere provincies. Met name in Friesland -- de Friezen zeggen de dingen over het algemeen iets sneller dan de Drenten -- wordt het onderwerp referendum vaak besproken. In de Leeuwarder Courant staan er vrijwel elke week ingezonden stukken over het al dan niet houden van een referendum.

De heer **De Jong** (statenlid, Fractie De Jong): Ik begrijp dat u de bal terugspeelt, maar vanuit de Tweede Kamer en zelfs vanuit de regering klonken deze geluiden. Nu wij toch in het hol van de bazen van de Tweede Kamer zijn, haakte ik daar even op in. Zo druk ik het althans maar even uit. Ik greep dus mijn kans om het referendum even naar voren te brengen. Ik ben blij met de aandacht van de Eerste Kamer voor het onderwerp en met de wijze waarop u reageert en terugverwijst naar het Noorden. Inderdaad, ook binnen de noordelijke verbanden zullen de handen vaker op elkaar moeten gaan voor referenda. Een beetje steun vanuit Den Haag zou echter zeer welkom zijn, zeker wat betreft mijn politieke opvatting.

De **Voorzitter**: Laten wij de kwalificatie "de bazen van de Tweede Kamer" maar binnen deze vier muren houden; dat maakt de samenwerking met de overkant een stuk gemakkelijker, kan ik u verzekeren.

Dan geef ik nu graag het woord aan de heer Engels, om ons toe te spreken over gedecentraliseerde bestuursvormen. Dat is een onderwerp dat u zelf hebt aangedragen. Wellicht ten overvloede merk ik op dat de sprekers op persoonlijke titel spreken, en niet namens de Kamer, opdat het vanmiddag ook nog gezellig blijft.

Inleiding door prof. mr. J.W.M. Engels, senator D66, over **gedecentraliseerde bestuursvormen**.

De heer **Engels** (lid D66-fractie Eerste Kamer): Voorzitter. Ik vind het een bijzondere eer om hier te spreken. Dat vond ik ook toen het provinciebestuur van Flevoland, mijn geboorteprovincie, op bezoek was. Als oud-statenlid heb ik sterke bestuurlijke bindingen met de provincie Drenthe, en ik woon er nu nog als eenvoudig burger. Over die statenperiode zou ik nog een aantal specifieke opmerkingen kunnen maken, en een enkeling hoopt daar misschien ook op, maar ik volsta met de opmerking dat het ook voor mij een verrassing is om u alweer zo snel te mogen toespreken.

Het onderwerp waarover ik zal spreken betreft de ontwikkelingen in de organisatie van het binnenlands bestuur en in het bijzonder de plaats van de provincies daarin. Het is geen toeval dat dit onderwerp goed aansluit bij het eerste thema: de toekomst van het regionaal beleid. Wie nadenkt over de toekomst van het regionaal beleid kan niet heen om de vraag naar de toekomst van het provinciaal bestuur. Wie zich bezighoudt met het regionaal beleid in het noorden, kan niet heen om de vraag naar de noordelijke bestuurlijke schaal.

Al meer dan tien jaar vindt een min of meer gerichte herbezinning plaats op de rol en de positie van de provincies in ons staatsbestel. Aan het begin van de jaren negentig bleek de provincie niet langer een rustig bezit te zijn, maar werd zij uitgedaagd om te participeren in het debat over nieuwe vormen van regionaal bestuur. De provincies namen die uitdaging vooral ook aan, omdat zij in de vele discussies over de toekomstige inrichting van ons binnenlands bestuur niet direct over de beste papieren beschikten. In de eerste plaats is via het IPO door de provincies zelf de herprofilering van het imago van de provincies geëntameerd en tot stand gebracht. Dit proces van herprofilering kan als zeer geslaagd worden aangemerkt. Het huidige beeld van sterke en moderne provincies heeft het vroegere beeld verdrongen van ingeslapen verambtelijkte besturen, waarvoor de burgers absoluut niet warmlopen.

Het nieuwe zelfbewustzijn van de provinciebesturen geldt overigens niet alleen de externe positionering ten opzichte van rijk en gemeenten, maar kent ook een interne component. Ook binnen de provinciebesturen lijkt het politieke en bestuurlijke ambitieniveau aan inhoud te hebben gewonnen. Voor dat nieuwe imago van de provincies is overigens wel een prijs betaald, want het taalgebruik is helaas behoorlijk ronkend en snorkend geworden. Daarmee is het risico van contraproductiviteit enigszins gestegen. U kunt dit afdoen als een rituele reflex van een klassieke jurist die een welhaast instinctieve afkeer heeft van de modernistische, uit de bedrijfs- en bestuurskunde afkomstige terminologie, maar wie kennis neemt van de volgende, uiteraard volstrekt objectieve en algemene, voorbeelden zal de neiging om de wenkbrauwen op te trekken niet kunnen onderdrukken. Ik citeer nu uit recente "position papers", en deze term zelf is al het eerste voorbeeld. De provincies zijn actief, initiatiefrijk, oplossingsgericht, regisserend, integrerend, prestatiegericht en afrekenbaar. Verder geeft

de provincie blijf van ondernemerschap, beleidsstrategisch opereren en gebiedsgerichte beleidsontwikkeling. Het erge is, dat dit ook geldt voor de provincie Drenthe. Hoe het ook zij, de provincies hebben zich met dit eigen imago-profiel behoorlijk hersteld op de kaart van bestuurlijk Nederland. Dat dit niet helemaal tot uitdrukking komt in de opkomst bij de verkiezingen, is een heel ander punt.

Een tweede belangrijke ontwikkeling die van groot belang is voor de toekomst van de provincie is de problematiek van de grote steden en de betekenis van Europa. Daarmee zeg ik overigens niets nieuws, want al aan het begin van de jaren negentig is het belang van de stedelijke en de Europese ontwikkelingen voor de provincies door commissies als de commissie-Montijn, de WRR en de Raad voor het openbaar bestuur benadrukt. De indringende problematiek van de grote steden, als economische motoren van de regio enerzijds, maar als verzamelplaatsen van maatschappelijke armoede en criminaliteit, met daarmee gepaard gaande verpaupering van de leefomgeving en desintegratie van sociale verbanden anderzijds, is nog onverminderd actueel. Ook de toegenomen intensiteit van de werkingssfeer van Brussel dringt steeds verder door in ons bestuurlijke stelsel. Beide ontwikkelingen vormen de grootste drijfveren voor de maatschappelijke schaalvergrotingsprocessen die zich sindsdien hebben voltrokken. De druk op de bestaande bestuurlijke grenzen is sindsdien alleen maar toegenomen. Het voert te ver om dieper in te gaan om op deze problematiek, maar vrij algemeen kan worden vastgesteld dat zich op decentraal niveau, dat wil zeggen zowel bij de provincies als bij de gemeenten, problemen voordoen op het gebied van sturing, afstemming en draagvlak. Deze problemen hangen sterk samen met schaalproblemen. Er zijn verschillen tussen bestuurlijke en maatschappelijke grenzen en er zijn verdelingsproblemen. Deze hebben betrekking op de vraag naar de kosten en het nut van collectieve voorzieningen. Vooral in het Noorden zijn er ook cultuurproblemen in de relatie tussen stad en landelijke omgeving, maar ook tussen de provincies onderling, geloof ik.

Politiek, openbaar bestuur en wetgever hebben nog geen scherpe vertaling van dit vraagstuk kunnen geven. Zelfs het voortreffelijke rapport "Op schaal gewogen" van de IPO-commissie-Geelhoed, dat overigens alweer dateert van 2002, heeft daaraan tot dusverre niets kunnen veranderen. De positie en de rol van het middenbestuur zijn door Geelhoed opnieuw geanalyseerd. De problemen zijn van een nieuwe en indringende urgentie voorzien. De kernwaarneming is, hoe complex het middenbestuur, of het regionale bestuur, op dit moment in elkaar steekt. Er is inderdaad sprake van een enorme bestuurlijke drukte. Kaderwetgebieden, binnenkort wellicht vervangen door wgr-plusgebieden en functionele regio's: er is een lappendeken van samenwerkingsverbanden en arrangementen. Deze bestuurlijke drukte veroorzaakt een hoge mate van ondoorzichtigheid en versnippering, stagnatie in de besluitvorming, vrijblijvendheid en krachteloosheid, aldus Geelhoed. Dat draagt geenszins bij tot de oplossing van de vele maatschappelijke noden en behoeften. Het bijzondere van het rapport-Geelhoed is dat de schaaldiscussie op tafel wordt gelegd als een onontkoombaar en het meest aannemelijke antwoord op de regionale ruimtelijke en economische problemen. De bestuurlijke vormen zullen op de nieuwe maatschappelijke schaal moeten worden afgestemd.

Het is ook mijn opvatting dat het Huis van Thorbecke inderdaad wat meer “strak getrokken” moet worden. De hoofdvormen van de drie substantiële bestuurslagen, landelijk, regionaal en lokaal, besturen in de eerste plaats integraal, dat wil zeggen met een volledige en open huishouding. In de tweede plaats beschikken zij over een volwaardige en volledige democratische legitimatie. Deze structuur is veel te veel aan het vergruizen. Er moet iets worden gedaan aan de ontspoorde hoeveelheid hulpstructuren, die als een halve bestuurslaag functioneren, met gesloten huishoudingen, indirecte democratische controle en legitimatie. Het verleden heeft geleerd dat dit alles gemakkelijker is gezegd dan gedaan. Uit het al vele tientallen jaren lopende proces van bestuurlijke organisatie, dat overigens qua bereikte resultaten van vreugdeloosheid aan elkaar hangt, vallen vele valkuilen te destilleren. Ik noem er vier.

De eerste is de verdeeldheid bij beslissers door politisering van vraagstukken. Ook verschillen de schaalideologieën bij de verschillende politieke partijen. Ik noem uiteraard geen voorbeelden, want ik wil straks wel plezierig een broodje kunnen eten. De tweede valkuil betreft de electorale angsten van politieke partijen. Zij hebben vaak te maken met traditionele achterbannen in traditionele gebieden. In de derde plaats wordt er vaak aan modellen denken gedaan, in plaats van proces- of probleemdenken. Dit is het zogenaamde tekentafelbestuur. Het belangrijkste en moeilijkste probleem is de kip/ei-discussie, in de trant van: gaan wij praten over de schaal en dan over de taken, of omgekeerd? Intussen breekt echter het inzicht door dat wij eigenlijk moeten praten over de kwaliteit van het bestuur op alle niveaus.

Het is algemeen bekend dat het SNN als Noordelijke interprovinciale vorm van bestuurlijke samenwerking door de Noordelijke provinciebesturen zelf als een zeer geslaagde bestuurlijke inbedding van het Langmanproces wordt gezien. De Noordelijke samenwerking was inderdaad aanvankelijk zeer trendsettend, een enkele specifieke dynamiek van culturele aard even buiten beschouwing gelaten. Toch zijn er ontwikkelingen gaande die de vraag rechtvaardigen of men gerust kan zijn op dit samenwerkingsmodel als eindbeeld. In de eerste plaats is binnen een aantal politieke partijen, ik wijs met name op de vernieuwende manifesten van PvdA en VVD, ook de discussie over modernisering van het regionaal bestuur opgelaaid. In de tweede plaats heeft minister Remkes eerder dit jaar in het debat over de verkleining van provinciale staten -- u hebt dit nauwkeurig gevolgd -- en in het perspectief van de behandeling van het wetsvoorstel wgr-plus desgevraagd en in weerwil van eerdere uitspraken dat er zeker geen structuurdiscussies meer gevoerd zouden worden, in deze Kamer toegezegd dat een begin zou worden gemaakt met een fundamenteel debat over een substantiële heroriëntatie op het regionaal bestuur. Het rapport-Geelhoed over de positie van de provincies zal daarbij nadrukkelijk worden betrokken. Ik loop niet op de discussie vooruit, maar u kunt zelf ook wel nagaan dat figuren als stadsregionaal bestuur en landsdelig bestuur daarin een prominente rol zullen spelen. Het inzicht dat bestuurlijke samenwerking een significante aanwijzing is voor bestuurlijke opschaling en gebrek aan bestuurskracht, is inmiddels wijder verbreid dan u misschien lief is.

Ten opzichte van de toekomst van de provincie in het algemeen en de bestuurlijke vorm daarvan in het bijzonder kunnen twee houdingen worden aangenomen. Men kan kiezen voor een defensieve opstelling, dat wil zeggen het handhaven van de status-quo en een vlucht in halve

oplossingen, zoals bestuurlijke samenwerking. Men kan zich daarbij desnoods beroepen op de onder de bevolking levende sterke identiteitsgedachte. Men kan ook kiezen voor een offensieve strategie, waarin de politieke momenten en de aanwezige kansen voor een ambitieus, gezaghebbend maar ook herkenbaar en zichtbaar middenbestuur worden benut om in de discussie, die er echt aankomt, de eigen regionale oplossing binnen de nieuwe perspectieven maximaal te realiseren. Mijn inschatting is dat een passieve strategie deze keer niet succesvol zal blijken. De druk op verandering is wel zo groot, dat een reisje van drie commissarissen naar Den Haag, om bepaalde passages in rapporten nog een beetje bij te buigen, niet meer zal werken. Ik mag aannemen dat de heer Ter Beek dit ook inziet, want hij is niet gekomen.

De cruciale vraag is, of in de komende discussie over een herinrichting van het middenbestuur in de meest brede zin van het woord ambitie en zelfbewustzijn meer zullen opleveren dan het verder aflopen van gebaande paden, het cultiveren van de regionale identiteit en het benadrukken van al dan niet reële achterstanden. Aangezien ik de autonomie van het decentraal bestuur zeer liefheb, beantwoord ik die vraag zelf op dit moment natuurlijk niet, maar de komende behandeling van met name de wgr-plus zal ervoor zorgen dat er hier in de Eerste Kamer toch een eerste markering zal plaatsvinden.

Ik dank u wel voor uw aandacht.

De heer **De Jong** (CDA-statenlid): Ik zit nog maar kort in de politiek, en je wilt wel eens wat veranderen. Een van de dingen die mij voor ogen staan, is een nauwere samenwerking in Noord-Nederland. Je komt echter zoveel oude sentimenten tegen, met name van oudere mensen, die zeggen: dit heb ik tien of twintig jaar geleden al meegemaakt en het lukt toch niet. Daardoor zou je bijna het bijltje erbij neergooien en dat zou ik heel jammer vinden, want ik denk dat er wel iets moet veranderen. De hele samenleving wordt namelijk steeds sneller, of het nu de autofabrikanten zijn die elk jaar met een nieuw model komen of het pak hagelslag dat elk jaar een andere kleur moet krijgen.

Het tweede punt dat ik noem is de snelheid waarmee regelgeving wordt gewijzigd, en dat beangstigt mij. Ik doe wat dat betreft een oproep aan de Eerste Kamer. Ik begrijp wel dat het basiszorgstelsel er na dertig jaar een keer moet komen, maar wij hebben ook te maken met de wet Walvis, regels op het gebied van levensloop, vut en prepensioen, de WAO/WIA en noem het allemaal maar op.

Ik ben ondernemer en moet mij net als elke Nederlander aan de regelgeving houden. De regels volgen elkaar echter zo snel op en het kost zoveel tijd voor ondernemend Nederland om het bij te houden, dat je minder tijd kunt besteden aan werkgelegenheid en aan andere zaken. Daarmee ben ik terug bij het economisch perspectief van Noord-Nederland. Wij moeten daarmee heel voorzichtig omgaan.

De heer **Harleman** (GroenLinks-statenlid): Moeten wij in het huidige bestel de samenwerking beperken tot de Nederlandse grens, of moeten wij grensoverschrijdende samenwerking ook meteen meenemen?

De heer **Schaap** (lid college van gedeputeerde staten): Ik begrijp dat de heer Engels tegenwoordig tekstschrijver is voor de statenfractie van D66 in Drenthe.

Ik ben het eens met zijn uitgangspunt dat de bestuurlijke schaal moet overeenkomen met de maatschappelijke ontwikkelingen. Dat argument heeft bij de gemeentelijke herindeling een heel belangrijke rol gespeeld. Drenthe is van 34 naar 12 gemeenten gegaan, omdat het aantal hulpstructuren drastisch omlaag moest, en dat is ook gebeurd; het aantal is meer dan gehalveerd. Bij de 12 overgebleven gemeenten is echter het aantal samenwerkingsverbanden door wijzigingen in met name de sociale wetgeving enorm aan het groeien. Sociale diensten worden samengevoegd en op het gebied van het arbeidsmarktbeleid vinden heel veel samenvoegingen plaats tussen gemeenten. Moeten wij in Drenthe weer overgaan tot een nieuwe gemeentelijke herindeling?

Mevrouw **Westerkamp-Exoo** (CDA-statenlid): Er komen inderdaad weer allerlei wgr-regelingen tot stand, waaraan de politieke legitimatie ontbreekt. De Wet maatschappelijke ondersteuning, bijvoorbeeld was bedoeld om de uitvoering, door de gemeenten, dicht bij de burger te brengen. De wet wordt echter gezamenlijk uitgevoerd en er ontstaan samenwerkingsverbanden. Zou er in de Eerste Kamer niet een bende van vier kunnen opstaan om ervoor te zorgen dat wij een heel goed en sterk middenbestuur krijgen? Wij moeten niet vervallen in een wgr-regeling die straks de provincie gaat opheffen omdat ontzettend veel ruimtelijke taken daar naartoe gaan. Wil de heer Engels bij die bende van vier behoren?

De heer **Engels** (lid D66-fractie Eerste Kamer): De neiging om bij een bende van vier te willen horen is zeer groot, omdat ik in de afgelopen jaren nimmer in zulke grote bendes heb verkeerd, als u begrijpt wat ik bedoel. Het waren er altijd maximaal drie, en dat is ook hier weer zo. Los van dit wenkende perspectief, merk ik op dat de Eerste Kamer als medewetgever zeker de verantwoordelijkheid heeft om te zorgen voor een sterk medebestuur. Binnenkort behandelen wij een belangrijk wetsvoorstel op dat punt, en daarna komt er een verdere fundamentele discussie. Aan de schriftelijke voorbereiding van de wgr-plus ontwerpwet kunt u zien dat er door de Eerste Kamer zeer fundamentele vragen worden gesteld over de grenzen van het stadsregionale vraagstuk heen, juist over de toekomst van het middenbestuur. Daarbij wordt ook gesproken over een eventuele herverdeling van taken en over de wijze waarop deze zou kunnen worden verwezenlijkt. Een van de zorgpunten daarbij is inderdaad het democratische gehalte, zowel qua legitimatie als in controlerende zin, van allerlei hulpstructuren. Ik zeg er onmiddellijk bij dat deze fundamentele vragen worden gesteld en bediscussieerd, maar de invalshoeken stemmen niet geheel overeen.

De heer De Jong maakt zich zorgen over de administratieve lasten voor ondernemers. Het huidige kabinet is daarmee bezig, in samenwerking met de Tweede Kamer. Over de snelheid, de omvang en de kwaliteit van regelgeving wordt hier regelmatig gesproken met de eerstverantwoordelijke bewindsman, minister Donner. Hoe groter het vraagstuk is, des te moeilijker wordt het echter om op korte termijn resultaten te boeken.

Samenwerking over de grenzen heen bestaat op dit moment al. Ons nationale staatsrechtelijke systeem laat het niet toe om zeer vergaande vormen van bestuurlijke verbindingen

over de grens tot stand te brengen. Op dat gebied is men gedwongen tot samenwerking. Gelet op de gedefinieerde ambities zijn die samenwerkingsverbanden redelijk succesvol. Dat is echter een vraagstuk van heel andere aard dan de vraag hoe je binnen het staatsrechtelijke kader op nationale schaal tot de best mogelijke bestuurlijke vorm kunt komen op regionaal niveau en op Noordelijke schaal. Ik vind dat op dit gebied verdere stappen kunnen worden gezet. Vooroplopen vanuit een noordelijk zelfbewustzijn is daarbij altijd succesvoller dan achteraf proberen met de pet in de hand nog allerlei dingen te regelen, want dat werkt dus niet. Ik begrijp heel goed, dat daarover verschillend kan worden gedacht.

Een nieuwe gemeentelijke herindeling is niet de oplossing waar wij meteen aan moeten denken nu de hulpstructuren toch weer van de grond komen. Eerder zou moeten worden geanalyseerd hoe het komt dat gemeenten toch weer -- zij het op meer vrijwillige basis dan vroeger -- tot samenwerking komen. Mijn goede collega Elzinga van de Universiteit Groningen heeft gezegd dat, als bestuursorganen overgaan tot samenwerking, zij eigenlijk aangeven dat hun bestuurskracht tekortschiet. Anders zouden zij niet samenwerken, want het gaat om het bereiken van meerwaarde. De vraag doet zich dan voor of, gelet op de aard en de omvang van de taken, wellicht gekomen zou moeten worden tot een herverdeling binnen bestuursorganen, om het aantal hulpstructuren terug te dringen. Het doet mij echter pijn om die vraag te stellen, omdat ik een zeer groot verdediger ben van het autonome karakter van zowel provincies als gemeenten. Ik deel de zorg van de heer Schaap op dat punt, maar ik zou dan liever de weg bewandelen van andere arrangementen tussen provincie en gemeenten dan de weg van opschaling, al was het maar om psychologische redenen -- die mij ook niet helemaal vreemd zijn.

De **Voorzitter**: Ik ga nog even in op de vraag over de omvang van de regelgeving. De Eerste Kamer zit aan het einde van de pijplijn: regering -- Raad van State -- Tweede Kamer -- en dan komen wij. Toch proberen wij op verschillende manieren en op verschillende momenten aandacht te vragen voor de regeldruk. In een debat met de minister van Justitie in deze Kamer over de omvang van de regelgeving uit Brussel bleek dat niet duidelijk was hoeveel regelgeving er uit Brussel kwam. Daarover deden allerlei indianenverhalen de ronde. Ook werd geconstateerd dat de regering de neiging had om in de eerste plaats dood hout te kappen. Bij elk wetsvoorstel zou tevens moeten worden gezien of het echt wel nodig is. Dat is echter te laat, en daarom is in de Senaat gevraagd om een monitoring van de bronnen van nieuwe regelgeving. Die liggen vaak bij provincies en maatschappelijke organisaties, maar ook bij beide Kamers. Er zijn veel verschillende actoren die onbewust bijdragen aan wat zij zelf als probleem zien. Als dat in kaart wordt gebracht, wordt de actoren een spiegel voorgehouden. Men is met die inventarisatie bezig, en laatst heb ik vernomen dat dit verrassende resultaten oplevert. In gesprekken met de Raad van State hebben wij besproken welke criteria wij elk hanteren met betrekking tot de kwaliteit van wetgeving. Dit omvat ook het nut en de noodzaak van regelgeving. Wij bezien dus hoe wij elkaar kunnen versterken op de punten waar wij een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben. De omvang van de regelgeving is er daar één van. Hoe bescheiden onze positie ook is, wij proberen daarvoor wel degelijk aandacht te vragen.

De heer **Huizing** (PvdA-Statelid): Ik heb een vraag aan de heer Engels. De drie commissarissen van de Koningin hebben elk voor zich een rol bepaald in de samenwerking tussen de drie Noordelijke provincies. Zolang daarover geen discussie ontstaat, is het geen probleem, maar het lijkt mij wel persoonsgebonden. Gelet op de schaalvergroting bij gemeenten begrijp ik dat er ook wordt gekeken naar de laag van de provincie. Is het voorstelbaar dat, als men er niet uitkomt en de beleidslijn van het overhevelen van taken naar de provincies geen resultaat heeft, er een omgekeerde beweging in gang wordt gezet?

De heer **Engels** (lid D66-fractie Eerste Kamer): U stelt een heel wezenlijke, en in potentie bedreigende, vraag. Een heel direct antwoord valt er niet op te geven. Zoals ik er tegenaan kijk, moet je de vraag eigenlijk anders stellen en anders beantwoorden. De provincies hebben de afgelopen jaren in al die mooie rapporten de ambitie geformuleerd dat zij op zijn minst hun positie binnen de drie bestuurslagen willen bestendigen, en eigenlijk versterken. Als zij echt het middenbestuur willen vormen, denk ik dat aan schaalvergroting niet valt te ontkomen, want dat is de enige weg om te voorkomen dat taken die qua aard en inhoud echt behoren tot het regionale middenbestuur niet bij de provincie terecht zullen komen of niet versterkt zullen worden. Stel dat dit niet lukt -- en er zijn vele voorbeelden uit het verleden waarbij schaalvergrotingsprocessen om allerlei redenen niet zijn gelukt -- dan denk ik niet meteen dat dit betekent dat taken aan het provinciebestuur worden onttrokken, maar de bestuurskracht om te komen tot een herdefiniëring van taken in relatie tot zowel het rijk als de gemeenten is dan natuurlijk niet erg groot. Als de uitkomst van een proces van mogelijke schaalvergroting een status-quo zou betekenen, denk ik dat dit ook min of meer zal gelden voor het ambitieniveau van taken en bevoegdheden. Ik heb de indruk dat velen binnen het provinciaal bestuur dat geen ramp zullen vinden, want de ambitie is niet overal even groot, zowel regionaal als binnen politieke partijen.

De heer **Kuiper** (GroenLinks-statenlid): Ik heb een vraag aan u, mevrouw de Voorzitter. In verschillende verkiezingsprogramma's is het afschaffen van de Eerste Kamer opgenomen. Ziet u dat als een goed programmapunt? Als u het zinvol vindt om de Eerste Kamer te laten bestaan, ligt het dan niet in de rede om de gang van de wetgeving om te draaien? Na het advies van de Raad van State wordt dan advies uitgebracht door de Eerste Kamer. Vervolgens vindt een politieke discussie plaats. Dit heeft het voordeel dat een echte politieke discussie in de Tweede Kamer niet onder druk wordt gezet door de regelgevingsdiscussie die daarna in de Eerste Kamer plaatsvindt.

De **Voorzitter**: Het antwoord op uw eerste vraag moge duidelijk zijn: ik zou niet op deze stoel zitten als ik niet overtuigd was van de meerwaarde van deze kamer.

De heer **Kuiper** (GroenLinks-statenlid): Achter die vraag ligt natuurlijk de vraag welke redenen u hebt om de Eerste Kamer te laten voortbestaan.

De **Voorzitter**: Daar kom ik nu op, bij het beantwoorden van uw tweede vraag. Als het proces van wetgeving wordt omgedraaid, verandert het karakter van de Eerste Kamer. De Eerste Kamer heeft namelijk als hoofdtaak het zien op de kwaliteit van wetgeving. Eerder deze ochtend heb ik de drie onderdelen daarvan genoemd, te weten de rechtmatigheid, de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid. De Eerste Kamer kan die taak heel goed vervullen, juist omdat de 75 senatoren slechts parttime politieke verantwoordelijkheid dragen, en voor het overige geworteld zijn in de samenleving, omdat zij daar functies vervullen en netwerken hebben. Zij zuigen daar ervaringen op en komen in aanraking met de effecten van wetgeving. In een vrij vroeg stadium, als een wetsvoorstel nog in behandeling is bij de Tweede Kamer of zelfs bij de Raad van State, ontstaat al het besef van de wenselijkheid of juist de onwenselijkheid van wetsvoorstellen, gelet op de werking ervan in de praktijk. Ook speelt bij onze toets de vraag hoe de rechterlijke macht met een wettekst zal omgaan. Bij de toetsing van de kwaliteit van de wetgeving let de Eerste Kamer op de grote lijnen en overdenkt zij zaken op een hoger abstractieniveau, los van de waan van de dag zoals wij het traditioneel uitdrukken. Ook dat hangt samen met het dragen van parttime politieke verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd heeft de Eerste Kamer oog voor ogenschijnlijke details die heel belangrijk kunnen zijn voor de kenmerken waarop de Eerste Kamer wetgeving toetst. Die combinatie van doordenking op een hoger abstract niveau en tegelijk oog voor ogenschijnlijke details die b.v. voor de uitvoerbaarheid van groot belang zijn, is wezenlijk voor het karakter van de Eerste Kamer, en daarin ligt voor een deel de meerwaarde besloten.

Daarmee kom ik op de volgorde die u voorstelt. De Eerste Kamer is ook een politiek orgaan. Het primaat van de afweging ligt bij de Tweede Kamer. Dat is overigens niet Grondwettelijk zo geregeld; ik word niet moe om te benadrukken dat beide Kamers gelijkwaardig zijn. De Raad van State adviseert daarvóór, als niet-politiek orgaan. De meerwaarde van een Eerste Kamer die geplaatst wordt tussen de Raad van State en de Tweede Kamer, zie ik niet in, gelet op het feit dat onze meerwaarde in de huidige trits nu juist ligt in het nog eens op afstand bezien van een wetsvoorstel, als de hectiek en de waan van de dag aan de overkant voorbij zijn. Wij doen datreflectief, maar dat betekent niet dat wij achterover leunen en puur academisch en theoretisch bezig zijn. In de Tweede Kamer worden bijvoorbeeld in de hectiek van alledag nog laat amendementen ingediend en aangenomen om puur politieke redenen. Dit kan volstrekt legitiem zijn, maar het betekent soms wel dat het hele bouwwerk van een wet aan het wankelen wordt gebracht. Ik bedoel dat niet alleen in juridisch-technische zin, maar bijvoorbeeld ook op het terrein van de uitvoerbaarheid. Als de Tweede Kamer conform uw gedachte eindpunt wordt in het wetgevingsproces, betekent dit dat wij de meerwaarde die de Eerste Kamer nu heeft, verliezen. Als het de bedoeling is om wat wij hier doen in te brengen aan het begin van de behandeling van een wetsvoorstel, maar dan in niet-politieke zin, is de Raad van State de aangewezen instantie. Om die reden proberen Raad van State en Eerste Kamer te bezien of zij iets van elkaar kunnen leren, zonder overigens de Tweede Kamer over te slaan. De Raad van State heeft bij ons expliciet de vraag op tafel gelegd of wij hen ervan op de hoogte willen stellen als wij van een bepaald wetsvoorstel vinden dat de Raad van State iets heeft gemist. Men wil dit graag, om te voorkomen dat wij op het laatste moment in de problemen komen, omdat wij niet dezelfde bevoegdheden hebben als de Tweede Kamer.

De heer **Kuiper** (GroenLinks-statenlid): Het was maar een vraag.

De **Voorzitter**: Ja, het was maar een vraag, maar ik ga er wel fundamenteel op in. Zo zijn wij hier.

De heer **Looman** (vice-voorzitter provinciale staten, PvdA-fractie): Voorzitter. Ik wil graag nog het woord richten tot beide inleiders. Wij zijn de Eerste Kamer zeer erkentelijk voor de uitnodiging. Wij hebben zelf een aantal onderwerpen aangedragen en de Eerste Kamer heeft daar twee inleiders bij gezocht. De heer Rabbinge heeft ons een spiegel voorgehouden en zich daarbij een geweldige pleitbezorger betoond van het Noorden in het algemeen en van Drenthe in het bijzonder. Hij zei daarbij: wees eens wat zelfbewuster. Wat mij altijd opvalt is, dat Drenten onder elkaar altijd superzelfbewust zijn. Zij zijn dan erg trots op wat er in Drenthe allemaal is, maar de neiging om dat naar buiten te brengen, laten zij graag over aan anderen. Die rol heeft de heer Rabbinge vandaag met verve vervuld.

De heer Engels heeft gesproken over een onderwerp dat hem na aan het hart ligt. Ik moet eerlijk bekennen dat wij zijn colleges over binnenlands bestuur missen in de staten. Peter doet het met verve, maar het was toch anders toen Hans het deed. Wat dat betreft kwamen wij weer een beetje thuis en daarvan hebben wij erg genoten.

Beide heren hebben op eigen wijze een palet van Drenthe geschilderd en ik wil daarvoor onze dank betuigen door hun een boek te overhandigen over schilders in Drenthe. Dat boek gaat niet alleen over Drentse schilders, maar ook over schilders die over Drenthe hebben geschilderd. Dit weerspiegelt misschien iets van wat beide inleiders ons vandaag hebben voorgehouden.

Sluiting 12.45 uur